

Keskkonnaametile
info@keskkonnaamet.ee

10. märtsil 2022. a

SEISUKOHT

Õlitehase keskkonnakompleksloa KMH eelhinnangu ja KMH algatamise otsuse eelnõule

Esitame käesolevaga keskkonnaühenduste seisukoha Keskkonnaameti 14. veebruari 2022. a eelnõule „Enefit Power AS õlitööstuse Enefit280-2 seadme keskkonnakompleksloa esmataotluse menetluse raames taotletud tegevusele keskkonnamõju hindamise algatamine“.

Oleme kokkuvõtlikult nõus otsuse eelnõus tooduga - algatada keskkonnamõju hindamine Enefit Power AS põlevkiviõli tootmiseseadme Enefit 280-2 keskkonnakompleksloa menetluse raames. Samuti oleme nõus, et KMH-ga hinnatakse üksnes õlitehasega seonduvat, mitte 'jäätmeplasti tehas' ning et välisõhu ja fenoolvee teemad vajavad KMH-s olulist tähelepanu. Ent me ei nõustu Keskkonnaameti põhjenduste ja järeldustega seoses õlitehase kliimamõjude ja Natura hindamisega ning leiame, et algatatav KMH peaks kindlasti hõlmama ka neid teemasid.

Põhjendame oma seisukohti järgnevalt.

1. Kliimamõjude hindamine

1.1. Eelnõust jääb ebaselgeks, kas õlitehase kliimamõjud on KeA hinnangul KSH aruandes piisavalt ja nõuetekohaselt hinnatud ning kas KSH järeldust mõju olulisusele kliima aspektist saab pidada põhjendatuks. Kui KeA hinnangul on KSH raames antud kliimamõju hinnang jätkuvalt aja- ja nõuetekohane, peab ta esitama selged põhjendused, sh selgitama, mis kriteeriumile tuginedes saab öelda, et õlitehase projektil puudub oluline mõju kliimale KeHJS tähenduses. Kõnealusel eelnõus on KeA vastanud vaid paarile keskkonnaühenduste poolt esitatud sellekohasele argumendile, ent jätnud olulisema osa neist tähelepanuta.

1.2. Eelnõust jääb mulje nagu ei oleks KeA hinnangul õlitehase käitamise mõju kliimale kompleksloa otsuse tegemisel üldse oluline kaalutus, kuna õlitehas kuulub ELi heitkogustega kauplemise süsteemi (HKS). KeA asub seisukohale, et kuna ELi KHS süsteemis ei ole konkreetsetele üksikkäitistele sätestatud heite ülempiiri, siis järelikult puudub KHG heitmetega seonduv keskkonnanormatiiv, millele vastavust saaks KeA kompleksloa andmisel hinnata. Selline järeldus tugineb mitmele valele eeldusele.

1.3. Esmalt on oluline mõista, et Pariisi kliimaleppe osapooleks on nii Euroopa Liit kui ka Eesti riik eraldiseisvalt, st Eesti riigil on rahvusvahelisest õigusest tulenev individuaalne kohustus teha 'oma osa' KHG heitkoguste vähendamisel. Oleme seda ka varem selgitanud (vt keskkonnaühenduste 23.07.21 seisukohtade p 2).

Pariisi leppest tulenevaid kohustusi viib Eesti riik ellu põhiliselt läbi erinevate arengustrateegiate ja -kavade nagu "Eesti 2035", KPP, REKK, ENMAK. Neist viimased kolm on selgelt vananenud ning kuuluvad uuendamisele (vt keskkonnaühenduste 23.07.21 seisukohtade p 2 jj). Arengustrateegiate ja -kavadega on Eestile määratud ka vastavad piirangud KHG heitkogustele. Olulisema pikaajalise eesmärgina on arengustrateegias "Eesti 2035" kirjas kliimanuetraalsuse saavutamine aastaks 2050. Sama eesmärk on kehtestatud ka Euroopa kliimamääruse (EL) 2021/1119 art-ga 2. Pikaajalise eesmärgi saavutamiseks seatud vahe-eesmärgid Eestile on nendes regulatsioonides erinevad: arengustrategia "Eesti 2035" tegevuskava seab Eestile KHG sihttaseme 8 miljonit tonni CO₂ aastaks 2035 (s.o heitkoguste vähendamine enam kui 80% võrreldes 1990. a tasemega), ent Euroopa kliimamääruse art 4 seab EL-le kohustuse vähendada aastaks 2030 KHG heitkoguseid vaid 55% võrreldes 1990. a tasemega (ELi varasem eesmärk oli 40%). ELi kliimaeesmärkidest lähub ka ELi heitkogustega kauplemise süsteem. Kuivõrd EL õigus ei keela liikmesriigil kehtestamast rangemaid keskkonnanormatiive, tuleb KeA-l keskkonnaotsustes juhinduda siseriikliku arengustrategiaga "Eesti 2035" seatud KHG heitkoguse piirangust.

Siinkohal ei loe ka see, et tegemist on Eesti-ülese piiranguga ja mitte üksikkäitisele kehtestatud piiranguga - KHG heitkogustele seatavad piirangud on analoogilised teiste keskkonnanormatiividega (nt õhukvaliteedi piirväärtus; elupaiga või liigi soodsa looduskaitse seisundi saavutamise eesmärk), millega kehtestatakse maksimaalne lubatud ebasoodsa keskkonnamõju tase konkreetses keskkonnaelemendis. Ka kliimamõjude puhul on määrav tähtsus kumulatiivsete mõjude hindamisel, et selgitada välja, kui suur on projekti KHG heitkoguste osakaal nt Eestile 2035. aastaks seatud KHG sihttasemest; kui suur risk see loob, et sihttase jääb saavutamata ning kas selline keskkonnamõju on aktsepteeritav. Niisiis ei tulene KHG heitkogustega seotud keskkonnanormatiivid, mille täitmist KeA peab hindama, mitte üksnes EL õigusest vaid ka Eesti õigusest; ning kuivõrd Eesti siseriiklik keskkonnanormatiiv on siin rangem, tuleb sellest ka juhinduda.

1.4. Teiseks on KMH direktiivist ning seda ellu viivast Eesti õigusest tulenevalt selge, et oluline keskkonnamõju KMH direktiivi ja KeHJS § 2² tähenduses võib hõlmata nii projekti mõju kliimale kui ka projekti haavatavust kliimamuutuse korral (vt järgmisi lõike 1.5.). Seega on ebaõige ka KeA seisukoht, et kuna EL HKS argumentidele tuginedes ei ole tal tarvis kliimakaalutlust otsuse tegemisel arvesse võtta, siis pole vaja lahendada ka küsimust, kas kliimamõjud on asjakohaselt hinnatud või mitte.

Nagu eelnõus viidatud on põlevkiviõlithase näol tegemist KMH kohustusega tegevusega, mille osas peavad kõik kaasnevad olulised keskkonnamõjud olema aja- ja asjakohaselt välja selgitatud. Niisiis kuna KeA-l on kohustus kompleksloa andmisel võimalikud olulised keskkonnanormatiivide igal juhul tuvastada ning neid vältida (KeÜS § 52 lg 1 p 6), siis ei ole vahet, kas käitis kuulub EL HKS süsteemi või mitte, kliimamõjusid tuleb KMH käigus igal juhul hinnata.

Samuti tasub tähele panna, et KeA eelnõus välja toodud AÕKSi § 145'1 lg 2 p 2 viitab kohustusele jätta kauplemissüsteemi luba andmata, kui esineb KeÜS § 52 lõikes 1 sätestatud alus; selliseks aluseks on näiteks olukord, kui tegemist on keskkonnaohuga (KeÜS § 52 lg 1 p 6) või esineb oht, et koosmõjus teiste projektidega ei suudeta täita KHG heite vähendamise eesmärgi ja nõudeid (KeÜS § 52 lg 1 p 9). Seega ei ole seadusandja tahtnud käitajale anda mingit õigustatud ootust, et EL HKS süsteemi kuulumise korral ei kohalduks talle muud KHG heitkogustega seonduvad piirangud. Riik ei pea tolereerima oma territooriumil süsinikumahukat projekti, mis võtab ära olulise tüki tema 'süsinikueelarvest' ning ei täida seejuures esmatähtsat avaliku huvi funktsiooni.

1.5. Seda, et kliimamõtjude hindamine on KMH menetluses kohustuslik; et oluline keskkonnamõtju KMH direktiivi ja KeHJS § 2² tähenduses võib hõlmata nii projekti mõju kliimale kui ka projekti haavatavust kliimamuutuse korral; ning et kliimakaalutus peab keskkonnaotsust tehes olema olulisel kohal, kinnitavad selgelt järgmised sätted:

KMH direktiivi 2014/52/EL preambuli punktis 7 rõhutatakse, et **kliimamuutused peavad olema hindamise ja otsuse langetamise oluline element**. Preambuli punktis 13 on märgitud: „Kliimamuutused kahjustavad jätkuvalt keskkonda ja ohustavad majanduse arengut. Seepärast on **asjakohane hinnata projektide mõju kliimale (näiteks kasvuhoonegaaside heide) ja nende haavatavust kliimamuutuste korral.**“

Direktiivi artikkel 3 lg 1 kohaselt tehakse keskkonnamõtju hindamisel kindlaks „**projekti otsene ja kaudne oluline mõju** järgmistele elementidele ning kirjeldatakse ja hinnatakse seda sobival viisil, võttes arvesse iga üksikjuhtumi asjaolusid: /.../ c) maa, muld, vesi, õhk ja **kliima.**“ Samasisuline säte on toodud ka KeHJS § 3¹ lõikes 2.

KMH direktiivi IV lisa lõike 4 kohaselt peab KMH aruanne sisaldama „artikli 3 lõikes 1 loetletud nende elementide kirjeldust, mida projekt tõenäoliselt oluliselt mõjutab: /.../ kliima (näiteks kasvuhoonegaaside heide, kliimamuutustega kohanemise seisukohalt asjakohane mõju).“ Lõike 5 kohaselt peab aruanne sisaldama kirjeldust „**projekti tõenäoliselt olulise keskkonnamõtju kohta, mis tuleneb muu hulgas: /.../ f) projekti mõjust kliimale (näiteks kasvuhoonegaaside heite laad ja ulatus) ning projekti haavatavusest kliimamuutuse korral.**“ Samasisulised sätted on kirjas ka keskkonnaministri 01.09.2017 määruses nr 34 „Keskkonnamõtju hindamise aruande sisule esitatavad täpsustatud nõuded“.

Viidatud keskkonnaministri määruse nr 34 § 6 lg 2: Keskkonnamõtju hindamise aruandes esitatakse hinnang kavandatava tegevuse ja selle reaalsete alternatiivsete võimaluste eeldatavalt olulise keskkonnamõtju kohta käesoleva määruse § 5 lõigetes 2 ja 3 nimetatud asjakohaste keskkonnaelementide ning -aspektide lõikes, mis tuleneb muu hulgas: /.../

6) **koosmõtjust muude praeguste ja planeeritavate tegevustega**, võttes arvesse kõiki praeguseid suure keskkonnatähtsusega alade või loodusvarade kasutamise seotud keskkonnaprobleeme;

7) **mõtjust kliimale, näiteks kasvuhoonegaaside heitest atmosfääri, ning kavandatava tegevuse ja selle reaalsete alternatiivsete võimaluste tundlikkusest kliimamuutuse korral; /.../**

Lg 3: Käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud eeldatavalt olulise keskkonnamõtju hindamisel **lähtutakse otsesest ja kaudsest mõjust, koosmõtjust, piiriülesest mõjust, lühiajalisest, keskmise pikkusega ja pikaajalisest mõjust, püsivast ja ajutisest mõjust, soodsast ja ebasoodsast mõjust.**

1.6. Eeltoodust on kahtluseta selge, et kliimamuutustel on keskkonnamõtjude hindamise ning otsuse langetamise juures oluline roll ning seda ka üksikprojektile luba andes. Enamgi veel – arvestades kliimamuutuste eskaleerumist, rahvusvahelise kogukonna üha tugevamat konsensust kiire tegutsemise vajalikkuse osas kliimamuutuste leevendamisel ja muutustega

kohanemisel¹, samuti kliimaregulatsiooni karmistumist, on kliimakaalutluse arvesse võtmine otsuse tegemisel olulisem kui kunagi varem.

1.7. Leiame, et isegi kui Eestil endal ei ole veel välja töötatud juhiseid, kuidas kliimamõjude hindamine peaks välja nägema, ei õigusta see seaduse täitmisest mööda vaatamist, sisulise hindamise tegemata jätmist ning kliimakaalutluste väärilist arvesse võtmata jätmist otsuse langetamisel. [Euroopa Komisjoni juhendmaterjal kliimamõjude hindamise osas](#) on olemas olnud juba 2013. aastast, samuti on Rahvusvahelise Mõjuhindamise Ühing (IAIA) andnud nii 2012 kui ka [2018. a välja kliimamuutuste käsitlemise hea praktika põhimõtted](#). Kliimamuutuste mõju olulisus on välja toodud ka eestikeelses KMH käsiraamatus (Pöder, T. 2018, lk 63), kus on nt märgitud, et „hinnata saab projekti heidete suurust võrrelduna teiste sama eesmärgi teenivate tegevustega kaasnevate heidetega ning projekti mõju arengukavade ja poliitikatega seatud heidete vähendamise eesmärkide saavutamisele.“ Eeltoodud juhenditega peaks KeA hästi kursis olema. Üha enam on juurde tulnud ka ingliskeelseid häid juhendmaterjale ja analüütilisi käsitusi, mida saab eeskujuks võtta, näiteks:

- 1) Euroopa keskkonnajuristide võrgustiku Justice and Environment juhend: [„Assessing the impact on climatic factors in SEA and IEA. Practical considerations. Guidance.“](#) (2021)
- 2) Iiri keskkonnaameti ametlik juhend [„Integrating Climate Change into Strategic Environmental Assessment in Ireland. A Guidance Note“](#) (2015)
- 3) Mitmeid häid suuniseid ja analüüse on tehtud ka USA kontekstis, näiteks:
 - [„Evaluating climate risk in NEPA reviews: current practices and recommendations for reform.“](#) (2022)
 - [“Evaluating the Effects of Fossil Fuel Supply Projects on Greenhouse Gas Emissions and Climate Change under NEPA.”](#) William & Mary Environmental Law and Policy Review, Forthcoming. Columbia Public Law Research Paper No. 14-634. Columbia Law School, Sabin Center for Climate Change Law (2019)

1.8. Oleme jätkuvalt seisukohal, et kliimamõjude hindamisel KMH raames tuleb arvesse võtta ka põlevkiviõli kasutamise mõjusid kliimamuutustele. Selline lähenemine on kõige paremini kooskõlas KMH direktiivi sätete ja eesmärgiga. KMH direktiivist nähtub läbivalt, et KMH läbiviimisel tuleb arvesse võtta ka projektiga kaasnevaid kumulatiivseid ja olulisi kaudseid mõjusid ning kuna direktiivi sätteid tuleb tõlgendada laiendavalt, tuleb mõista kaudsete mõjude all ka tootmise lõppprodukti keskkonnamõju. Seda kinnitavad ka näiteks Euroopa Kohtu järeldused lahendites [C-2/07, Abraham and Others – Liège airport](#), p-d 42-43; ning [C-142/07, Ecologistas en Acción-CODA](#), p 39, kus kohus märkis, et KMH direktiivi 85/337 eesmärk on “projektide või nende muudatuste keskkonnamõju igakülgne hindamine. Oleks liialt lihtsustav ja selle lähenemisega vastuolus, kui projekti või selle muudatuse keskkonnamõju hindamisel arvestataks üksnes kavandatavate tööde endi otsese mõjuga, võtmata arvesse keskkonnamõju, mida võivad avaldada nende tööde tulemuste kasutamine ja käitamine”.

KHG emissioonidega seoses on ka Rahvusvaheline Mõjuhindajate Ühing rõhutanud ‘elutsükli lähenemise’ olulisust kliimamõjude hindamisel: *“The IA [impact assessment] should estimate the composition, magnitude, and intensity of GHG emissions for each relevant element and phase of the proposal. This should be estimated by using a life-cycle approach and should include any effects of the proposal on carbon sinks.”*² Tuletame meelde, et KMH eesmärgiks ei ole üksnes loandjale, vaid ka avalikkusele informatsiooni

¹ vt nt IPCC 2022. a väärsket raportit: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>

² <https://www.iaia.org/uploads/pdf/SP8%20Climate%20Change%202018.pdf>

andmine, et neil oleks võimalik otsustusprotsessis osaleda; ning ka käitajale, et suunata teda leevendusmeetmeid kasutusele võtma.

1.9. Kumulatiivsete ja kaudsete mõjude arvesse võtmise nõue KMH läbiviimisel on veel üks põhjus, miks EL heitkogustega kauplemise süsteemi argument ei ole piisav selle teema välistamiseks KMH-st. Nimelt ei võta EL HKS arvesse käitaja kaudseid KHG emissioone (nt põlevkiviõli tootmise energiakuluga seotud heitmed ning põlevkiviõli kasutamise heitmed) ja seega ei suuna ettevõtet võtma kasutusele leevendusmeetmeid, et neid kaudseid emissioone vähendada. Nagu juba eelnevalt sai välja toodud, on see aga selgelt vastuolus KMH direktiiviga. Lisaks tuleb arvestada, et EL HKS toimib eeldusel, et niikaua kui emissioonide tekitamine on tasuv, puuduvad süsinikuheitmete osas piirangud - nt saab käitaja jätkata ka heitkoguste ühikute ammendumisel saastamist, kui ülemääraste heitkoguste eest trahvi maksmine (s.o kuni € 100 ühe CO₂ tonni eest) on talle tasuv (EL HKS direktiivi 2003/87/EÜ art 16).

1.10. Nagu oleme varasemalt välja toonud, leiame, et algatav KMH peaks igakülgelt ja sisuliselt hindama õlitechase projekti mõju kliimamuutustele juba tulenevalt suurest avalikust huvist. KMH üheks olemuslikuks eesmärgiks on otsustamise läbipaistvuse loomine ning selles avalikkuse kaasamise edendamine. Avalikkus, sh poliitikud ja erinevad ametiasutused peavad olema piisavalt informeeritud, et kliimakriisi puudutavates küsimustes kaasa rääkida ja otsuseid langetada. Kõnealuse õlitechasega seoses on näiteks Keskkonnaministeerium korduvalt õlitechase kompleksloamenetluses juhtinud tähelepanu ebaselgusele küsimuses, kuidas ühtib õlitechase rajamine arengustrateegiaga "Eesti 2035" seatud kliimaeesmärkidega (vt nt KeM kiri nr nr 7-9/19/4799-3; ja 7-12/22/761-2 p 1); Riigikontroll on pöördunud valitsuse poole kahtlusega, et õlitechase plaan pole kooskõlas EL "Fit For 55" kliimapaketiga³; keskkonnaühendused on korduvalt viidanud SEI 2019 raportile, mis sisuliselt välistab uue õlitechase rajamise, kuna see looks liiga suure riski, et Eesti ei suuda saavutada kliimanetraalsuse eesmärki (vt nt keskkonnaühenduste 23.07.21 seisukohtade p 2). Lisaks on avalikkuses levimas Eesti Energia väited, et uue õlitechase näol on tegemist hoopis 'kliimasõbraliku keemia- ja plastitechasega'⁴, mis tekitab ilmset segadust avalikkuses, valitsuse liikmetes, investorites jt. Eeltoodu illustreerib hästi, kuid võrd oluline on õlitechase kliimamõjude osas selguse loomine, et ühiskonna liikmed oleksid võimelised kliimakriisi puudutavates küsimustes kaasa rääkima ja teadlikke valikuid tegema.

1.11. Nõustume Keskkonnaministeeriumiga, et KMH raames on oluline hinnata ka projekti kliimakindlust (*climate resilience*), mitte ainult suurõnnetuste või katastroofide korral, vaid ka võimalike kliimamuutustest tingitud tulevikustsenaariumite korral.

2. Natura hindamine

2.1 Keskkonnaühendused ei nõustu KeA seisukohaga, et esitatud kompleksloa esmataotluse kavandatava tegevuse ulatuses on Natura 2000 ala keskkonnamõju piisavalt hinnatud.

2.2 Esiteks juhime tähelepanu, et KeA eelnõu kohaselt ulatub õhusaaste- ja lõhnaärringute mõjuala vähemalt kuni 15 km kaugusele. KSH Natura hindamise käigus on hinnatud üksnes

³ <https://adr.rik.ee/ram/dokument/10892028>

⁴

<https://www.energia.ee/et/uudised/avaleht/-/newsv2/2021/11/16/eesti-energia-asetas-nurgakivi-jat-kusuutlikule-keemiatoostusele>

Mustajõe loodusalale avalduvat keskkonnamõju ning sedagi peaausjalikult niiskusrežiimi muutusest lähtuvalt. Kavandatavast õlitehasest ligi 10 km kaugusele jäävas Alutaguse rahvuspargis asub Puhatu linnuala (Natura ala), millele avalduvat mõju pole KSH-s ega ka KeA eelhindangus arvesse võetud. Pole välistatud, et õhusaaste võib avaldada mõju linnuala kaitse-eesmärgiks olevatele linnuliikidele, nt mõjutades nende toidubaasi. Euroopa Kohtu praktikas on leitud, et tegevusest lähtuv oluline mõju võib kanduda ka sadade kilomeetrite kaugusele ning avaldada olulist ebasoodsat mõju Natura ala terviklikkusele (EKo C-142/16, *Komisjon vs. Saksamaa*). Võrdlusena, Rail Balticu lahendis asusid Natura 2000 võrgustiku alal kaitstavad objektid Rail Balticu trassikoridorist 550 m, 670 m ja 1 km kaugusel ning Riigikohus leidis, et sellises olukorras oli Natura hindamine kohustuslik (RKHKO 19.05.2020, 3-18-529, p-d 18 ja 20). Niisiis tuleks KeA-l eelhindangu käigus hinnata ka Natura hindamise vajadust Puhatu linnuala osas.

2.3 Mustajõe loodusalaga seoses juhime tähelepanu, et KSH aruandes on Natura hindamisele pühendatud peatükis 7.10.2 analüüsitud Mustajõe loodusalala ohutegurina nelja erinevat keskkonnaaspekti: raie, niiskusrežiimi muutus, õhusaaste ja vibratsioon. Tõsi, neist kõige olulisemat mõju avaldab niiskusrežiimi muutus, millega seoses on kavandatud ka leevendavad meetmed, kuid KeA-l on tähelepanuta jäänud, et aruandes ei ole üheselt välistatud ka näiteks vibratsiooni ja õhusaaste negatiivsed mõjud Mustajõe ökosüsteemile. Eelkõige jätab kahtluse üles õhusaastega seotud järeldus:

„Kokkuvõtteks, arvestades olemas olevaid andmeid õhusaastuse mõjust kõrreliste lühi- ja pikaajalises skaalas, taimete iseloomulikku niiskuslembet kasvukohta, ning liigi seemnetega ja vegetatiivset paljunemist, on vähetõenäoline, et laialehise nestiku kasv ja paljunemine oleks häiritud hetkel eksisteerivate ja prognoositavate õhusaaste kontsentratsioonide juures.“

Nagu näha, peab KSH aruanne õhusaaste negatiivseid mõjusid üksnes vähetõenäoliseks, kuid siiski ei välista neid. Tasub tähele panna, et KSH aruande järeldus tugineb 2015. a eksperthinnangule, milles analüüsiti õhusaaste mõju ainult kõrreliste taimeliikidele, sh laialehisele nestikule. Aruanne ei võta aga arvesse õhusaaste mõjusid laialehise nestiku elupaigale ning loodusdirektiiviga kaitstavale elupaigatüüpidele, s.o soostuvale ja soo-lehtmetsale 9080* ja rohunditerikkad kuusikud (9050). Vähe sellest, et on jäetud käsitlemata õhusaaste mõju kaitstavatele elupaigatüüpidele, ei ole ka laialehise nestiku osas Natura hindamine õige – konkreetset liiki ei saa vaadata lahus tema kasvukohast. Kui liigi kasvukoht muutub või hävib, ei saa jääda püsima ka liik ise. On alust arvata, et õhusaastel võib olla negatiivne mõju nt soostunud aladele.⁵ Antud ala jääb ka tootmisala vahetusse lähedusse, mistõttu võib õhusaaste olla seal eriti intensiivne; ala taimestik võib mõne konkreetse saasteaine või saasteainete kumulatiivse mõju suhtes olla eriti haavatav, seda enam, et ala seisund on üksnes rahuldav ning ala kohta puudub kaitsekorralduskava.

2.4 Eeltoodut ei lükka ümber ka Enefit Power AS-i täiendavalt esitatud ekspertarvamused. P. Toonpere ei too välisõhu saasteainete kohta välja midagi uut, mida KSH aruandes öeldud ei oleks. **KSH aruande punktis p 10.2.1 (lk 166) osundatakse, et KSH aruande koostamise hetkel ei ole kõik projektiga seotud saasteained teada, samuti pole teada nende saastekoormused.** KSH aruandes on sõnaselgelt välja toodud, et

⁵ Kuigi Mustajõe loodusalale pole koostatud kaitsekorralduskava, saab analoogia korras vaadata Mustajõe lähistel asuva Agusalu LKA kaitsekorralduskava, kus on LKA rabade ühe peamise negatiivse mõjutegurina nimetatud õhusaastet, lk 47 <https://infoleht.keskkonnainfo.ee/GetFile.aspx?fail=-1322468188>

"Konkreetsed saasteained määratakse kindlaks projektipõhistes KMH-des ja keskkonnalubade väljaandmisel". Kuna KeA on kõnealuses KMH algatamise eelnõus ka ise jõudnud järeldusele, et kõik õlithase käitamisega seotud välisõhu saasteaineid ja saastekoormused ei ole KSH-s välja selgitatud, vajab sellest aspektist ülevaatamist ka Natura hindamine. Eriti kriitiliseks saab välisõhu saasteainete ja saastekoormuse määratlemata jätmist pidada küll tervisemõjudega seoses, kuid oluline on see ka Natura hindamise puhul, kuna KSH aruandes on õhusaastet peetud potentsiaalseks ohuteguriks Mustajõe Natura alale (vt nt KSH aruande lk 140; ehkki KSH aruande lk 143 on õhusaaste mõju hinnatud, on lähtunud pelgast eeldusest, et saastekoormus võrreldes olemasolevaga ei suurene).

2.5 Nagu juba mainitud, lisab õhusaastega seotud mõjude ebapiisavale hindamisele kahtlust juurde ka tõik, et KSH aruanne ei võta arvesse kõiki õlithase käitamisest tulenevaid saasteaineid, mis on keskkonnakompleksloa taotluses kirjas (nt LOÜ ja H₂S); samuti asjaolu, et tekkivate uttegaaside hulk suureneb ja põlevkivi põletamine väheneb, mis muudab senist põletusseadmete kütusesegu.

Natura hindamise algatamata jätmist ei õigusta kuidagi seega väide, et ühe õlithase rajamisega realiseeritakse vaid üks osa DP-st ning kuna DP terviklahenduse realiseerimisel olulist keskkonnamõju Natura alale väidetavalt pole, siis järelikult on seda veel vähem DP osalisel realiseerimisel. Kui KSH käigus ei ole kõiki saasteaineid ja saastekoormust välja selgitatud, siis ei saa järelikult midagi väita konkreetse õlithase käitamise keskkonnamõjude olulisuse kohta ilma KMH-d läbi viimata.

2.6 Ka Enefit Power AS-i esitatud ekspertarvamused tuginevad argumendile, et kuna vanad käitised suletakse, siis lisanduva õlithasega keskkonnamõju ei suurene või isegi väheneb, ent vanade käitiste sulgemise asjaolu on täielikult tõendamata. P. Toonpere ekspertarvamusel, milles on vanade käitiste sulgemise asjaolule viidatud, ega ka muudest dokumentidest ei selgu, millised käitised ja millal on suletud, milles nende sulgemine seisneb ning kas ja millistel tingimustel on võimalik nende uus käivitamine.

2.7. Leiame, et KSH aruanne on liiga üldist laadi, ega võta arvesse konkreetse õlithase parameetreid. Ka eeltoodu tõttu ei saa KSH raames läbiviidud Natura hindamist pidada kompleksloa andmisel nõuetekohaseks.

2.8. Tuletame meelde, et Natura täshindamine tuleb läbi viia siis, kui eelhindamise käigus pole kõrvaldatud kahtlusi, et projekt või kava võib kaasa tuua olulise ebasoodsa mõju. Kahtlus võib olla üleval selles osas, kas mõjutatakse Natura ala neid tunnuseid, mis on selle ala kaitse-eesmärgi seisukohast olulised või kas see mõju on oluline. Antud juhul on mõlemad kahtlused kõrvaldamata – on ebaselge, kas õlithase rajamisega kaasnevad mõjud, nt õhusaaste, mõjutavad Mustajõe loodusala neid tunnuseid, mis on selle kaitse-eesmärgi seisukohast olulised, nt laialehelise nestiku kasvukoha mulla ja taimestiku koosseis; või kas õlithase rajamisest tulenev negatiivne mõju, nt õhusaaste, on oluline.

2.9. Leiame niisiis, et KSH aruandes toodud sõnastuse ebamäärasus ei ole seotud üksnes järeltöötluskompleksi ja selle juurde uue juurdepääsutee rajamise mõjudega loodusala niiskusrežiimile, vaid puudutab kogu õlithase rajamist ning on seotud kõigi analüüsitud ohuteguritega, sh õhusaastega. Seda kinnitab ka KSH aruande Natura hindamise peatüki lõpus olev kogu analüüsi kokku võttev üldist laadi järeldus, mis ei viita üksnes niiskusrežiimi muutustega seotud mõjudele:

„Võttes arvesse eespooltoodud soovitusi võib objektiivse hindamise tulemusena väita, et detailplaneeringus kavandatuga ei avaldu Mustajõe loodusala

tõenäoliselt olulist negatiivset mõju. Projekteerimisetapis tuleb igakordselt kaaluda tegevuse võimalikku negatiivset mõju Natura 2000 võrgustiku alale ja vajadusel algatada vastav keskkonnamõju hindamise menetlus.“ (lk 145)

2.10. Nii KSH aruandes esitatud hinnangu kui ekspertarvamuste põhjendatuses tuleb kahelda ka seetõttu, et selles ei ole pööratud mingit tähelepanu Mustajõe loodusala kui Natura ala praegusele seisundile ja selle seosele õlitehase kompleksist tulenevate mõjudega.

KSH aruandest nähtuvalt on Mustajõe loodusala seisund rahuldav (KSH aruande lk 138). Keskkonnaühenduste hinnangul tuleks seega hinnata mitte üksnes seda, kas õlitehase käitamine võib ala seisundit kahjustada, vaid ka seda, kas see võib takistada ala seisundi parandamist.

Nagu Riigikohus on välja toonud, on *Euroopa Kohus korduvalt rõhutanud, et erikaitsealade kaitse ei tohi piirduda meetmetega, mis on mõeldud inimtegevusest tuleneva välise kahjustamise ja häirimise vältimiseks, vaid peab ka vastavalt olukorrale hõlmama positiivseid meetmeid ala seisundi säilitamiseks ja parandamiseks (Euroopa Kohtu otsused asjades nr C-404/09: Alto Sil, p 135; C-535/07: komisjon vs. Austria, p 59; C-418/04: komisjon vs. Iirimaa, p 154) ([RKHKo 28.01.2021 asjas nr 3-17-1739](#), p 29).*

2.11. Kõike eeltoodut kokku võttes leiame, et Natura hindamisega seoses on jätkuvalt üleval kahtlus, et kompleksloa alusel kavandatud tegevus võib kaasa tuua lubamatu mõju Mustajõe loodusalale, mis on piisav, et ettevaatuspõhimõttest tulenevalt algatada koos kavandatava KMH-ga ka uus Natura hindamine.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Tarmo Treimann
SA Keskkonnaõiguse Keskus, juhatuse liige

Allolevate organisatsioonide nimel:

**Keskkonnaõiguse Keskus;
Fridays For Future Eesti;
Eestimaa Looduse Fond;
Eesti Roheline Liikumine.**

Kontaktisik:

Triin Jäädmaa

jurist

SA Keskkonnaõiguse Keskus

triin@k6k.ee